

УДК 94(=411.16)(497.1)"1948/1952"(093.2)
327(497.1:569.4)"1948/1952"(093.2)
821.163.41-142

Др Милан Радовановић, дипл. историчар
mradowanovic@gmail.com

Критичко издање историјске грађе

ПЕСМА „ЈУГОСЛАВИЈА-ИЗРАЕЛ!“ Југославија и Блиски исток (1948-1952)

Спољна политика Југославије после Другог светског рата представља својеврсну парадигму развоја билатералних односа са Совјетским Савезом. У овом се смислу издвајају три фазе.¹ Од краја рата до 1948. године, Комунистичка партија Југославије била је у потпуности посвећена изградњи социјалистичког друштва по угледу на совјетско и формулисала спољну политику пратећи курс који је трасирао Совјетски Савез. Период од 1949. до 1953. године обележио је југословенско-совјетски сукоб. Идеја аутентичне револуције и происходећег права на самостално иступање на међународној сцени продубљена је кроз постепено отварање Југославије према свету. После 1953. године, југословенска спољна политика напушта европске оквире и окреће се интензивној сарадњи са земљама Азије и Африке. Упориште за репозиционирање Југославије у биполарном свету пронађено је у процесу деколонизације.

Предочена динамика развоја југословенске спољне политике у послератном периоду препознаје се и у дипломатској активности на Блиском истоку. По угледу на совјетску позицију, период интензивне сарадње са СССР-ом обележила је скоро па потпуна пасивност Југославије у овом делу света.² Резолуција Информбирео доноси постепену експанзију сарадње са државама Блиског истока. Првобитно се југословенска политика заснивала на равноправном развоју односа са свим земљама региона.³ Континуирана ескалација сукоба између

¹ Dragan Bogetić, *Koreni jugoslovenskog opredeljenja za nesvrstanost*, (Beograd: Institut za savremenu istoriju, 1990), 49-123.

² Видети: Vladimir Petrović, *Jugoslavija stupa na Bliski istok. Stvaranje jugoslovenske bliskoistočne politike 1946-1956*, (Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2007), 29-31.

³ Исто, 51-54.

Израела, са једне, и арапских земаља, са друге стране учинила је, међутим, овакву политику дугорочно неодрживом. Интензивна сарадња са новоствореном јеврејском државом трајала је од проглашења независности Израела до Суецке кризе (1956), при чему је југословенска страна све време избегавала било какво дугорочно обавезивање. Постепено зближавање са арапским државама значило је да Израел никада, у правом смислу те речи, није постао ослонац југословенске спољне политике на Блиском истоку. Билатерални односи две земље коначно су прекинути после Шестодневног рата (1967).

Период интензивног развоја дипломатских односа између Југославије и Израела обележила је претпоставка о постојању специфичне аналогije у геополитичком положају две земље на почетку пасивног конфликта који је добијао обриси хладноратовске поделе света.⁴ Јединствене околности међународног признања новостворене јеврејске државе,⁵ посматране су као ситуација, у суштини, слична положају у коме се Југославија нашла после Резолуције Информбироа и прекида дипломатских односа са земљама Источног блока.

Учешће приближно 4.500 Јевреја у Народноослободилачкој борби обезбедило је заједници унеколико привилегован положај у послератној Југославији.⁶ Делатност Савеза јеврејских вероисповедних општина Југославије обновљена је 22. октобра 1944, непосредно по ослобођењу Београда. Формално су му враћена сва овлашћења која је уживао у међуратном периоду, при чему су челници Савеза прећутно прихватили да ће се, при представљању заједнице, ограничити на политичку и националну димензију њеног идентитета, уз стварање јасне дистанце у односу на питања вере. Сарадња са властима послератне Југославије формализована је довођењем чланова или симпатизера Комунистичке партије на челна места у заједници. Додатна идеолошка хомогенизација заједнице уследила је са процесом организованог исељавања у Израел,⁷ у оквирима кога је земљу напустило више од 60% од приближно 12.500 југословенских Јевреја, колико је преживело Други светски рат.⁸

⁴ Shaul Shay, „Israel and Yugoslavia between East and West“, *Spoljna politika Jugoslavije 1950–1961*, (Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2008), 473–474.

⁵ Od Arne Vestad, *Globalni Hladni rat: intervencije u Trećem svetu i oblikovanje našeg doba*, (Beograd: Arhipelag, 2008), 171. Израел су, у року од двадесет и четири сата од проглашења независности, спроведећи сопствене планове о позиционирању на простору Блиског истока, признале како Сједињене Америчке Државе, тако и Совјетски савез.

⁶ Mladenka Ivanković, *Jevreji u Jugoslaviji (1944-1952). Kraj ili novi početak?*, (Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2009), 112–113.

⁷ Милан Радовановић, „Ционизам и прагматизам – Зашто су се југословенски Јевреји иселили у Израел? (1948–1952)“, *Београдски историјски гласник*, 6 (2015), 227–228.

⁸ Милан Радовановић, „Поједини статистички аспекти организованог исељавања Јевреја из Југославије у Израел (1948–1952)“, *Годишњак за друштвену историју*, 22, 2 (2015), 68–69.

Допис Лавослава Бродмана Савезу јеврејских вероисповедних општина Југославије

У склопу квалификација за Светско првенство које ће следеће године бити одржано у Бразилу, у августу 1949. године у Београду је гостовала фудбалска репрезентација Израела.⁹ Југословенска репрезентација је у овом сусрету однела убедљиву победу, резултатом 6:0.¹⁰ Секретар јеврејске вероисповедне општине у Мостару, Лавослав Бродман, овим се поводом обратио Савезу јеврејских вероисповедних општина. Допису је приложио песму насловљену „Југославија – Израел“ и изразио жељу да гостујући фудбалери буду упознати са њеним садржајем.

У Бродмановој песми препознају се три основне теме – гостовање израелске репрезентације Београду, страдање Јевреја у холокаусту и широка аналогија између Народноослободилачке борбе и рата који је Израел водио са арапским суседима како би сачувао новостечену независност. При томе поистовећивање положаја југословенске и новостворене државе Јевреја представља својеврсни оквир у који су смештене друге две теме, а на који се надовезује претпоставка о дубокој повезаности два народа и постојању чврсте везе између две земље.¹¹ Песма представља један од малобројних примера личног тумачења темеља југословенско-израелске сарадње. Мада је у питању функционер и његова се позиција не може на било који начин сматрати репрезентативном за целу заједницу, допис се мора представља парадигматичан показатељ успешно спроведене идеолошке интеграције јеврејске заједнице у друштво послератне Југославије.

Допис који је Лавослав Бродман упутио Савезу јеврејских вероисповедних општина Југославије писан је руком, калиграфским рукописом. Ради очувања аутентичности, стилске и језичке грешке пренете су у неизмењеном облику. Допис се чува у Архиву Јеврејског историјског музеја у Београду, у привременој кутији број 757.

⁹ Видети детаљно: (1949) *Jugoslavija – Izrael 6:0*, <http://www.reprezentacija.rs/129-jugoslavija-izrael-6-0/>, 7. јул 2022.

¹⁰ У реваншу који је половином септембра исте године одигран у Тел Авиву, Југославија је поново однела победу, овај пут резултатом 2:5. Видети: (1949) *Izrael – Jugoslavija 2:5*, <https://www.reprezentacija.rs/130-izrael-jugoslavija-2-5/>, 7. јул 2022.

¹¹ Ове се идеје често могу наћи у документима који се тичу организованог исељавања. Видети, на пример: Милан Радовановић, „Посланице Савеза јеврејских вероисповедних општина упућене учесницима прва три таласа организованог исељавања из Југославије у Израел (1948-1950“, *Архив*, 19, 1-2 (2018), 191-201. и Милан Радовановић, „Извештаји Савеза јеврејских вероисповедних општина Југославије о завршетку прва два таласа организованог исељавања у Израел 1948/9“, *Годишњак за друштвену историју*, 27, 2 (2020), 83-93.

Jevrejska opština
u Mostaru
br. [oj] službeno

Mostar, 25. VIII. 1949.

Savez jevrejskih vjeroisp.[ovednih] opština
F.N.R.J.

Beograd

Dostavljajući Vam priloženu posvetu, tumači smo želje pisca, da se sa (dopisano, prim. M.R.) ovom posvetom upoznaju po mogućnosti, predstavnici reprezentacije Izraela. Pisac bi najrađe lično recitovao pred skupom reprezentativaca, ali ne vidi za to mogućnosti –

Šalom!
S.F. – S.N.

Predsjednik opštine na dužnosti:
Sekretar:
Lavoslav Brodman

Sa 1 prilogom – posveda.
Preporučeno!

Povodom dolaska
reprezentacije Izraela u Beograd,
dana 21. augusta 1949. Godine

Jugoslavija – Izrael!

Vi djeco daleke pustinje,
što dođoste preko mora u metež taj evropski,
na krilima Izraelskim!
Što to bilo među vama narode odabrani,
da piđoste (sic!) u taj vrtlog ljudskog zbivanja.?

Dal' silna žudnja za novim, nepoznatim;
 Il' možda pusta želja za igrom?
 Recite nam Vi to djeco, daleke pustinje,
 Vaš dolazak biva Ko iz vedra neba grom!

Jugoslavija – Izrael, dva srca junačka, -
 na bojnem polju Vi nosioci (anđeli, precrtano, prim. M.R.) ste bili mira,
 borili se za djela pravedna,
 nepoznato shvaćanju starog svijeta.
 Vaši borci: - partizani, Titovi junaci,
 I tvoji, sinovi Izraela: - Makabejci,
 jednog sklopa su izdanci!

Šest prema nuli pod Vašim nogama,
 Velika je pobjeda;
 Još veća ljubav što j' u našim srcima,
 u korist tvoju, o' Majko Izraela!
 Šest nula za Jugoslaviju,
 nama radost daju;
 Al' pitamo mio ceo svet:
 Zar nije više što fašizam je odnet!?
 (nečitko, precrtano, prim. M.R.)

Fašizam i grozan pokolj nevinih Jevreja,
 diljem sveta i preko mora.
 Zar nije zločin i optužba
 strašne te zbinje vinovnicima!?
 Da, mi ih optužujemo te grozne silnike,
 sada, kad ugledasmo Vas, naše miljenike,
 koji dođoste iz pustinje – s' bojnog polja,
 i pokazaste nam napaćeno Vaše lice.
 Optužujemo pred licem celog sveta,
 pokretače tog' greha,
 koj' nam ugrabiše sedam miliona:
 sestara, braće – roditelja,
 iz toplog ognjišta, sa majčinog krila, -
 baciše u oganj ljuti, bez premišljaja!

I nakon sveg' tog bezumlja,
 Ti doleti iz pustinje daleke,

O majko Izraela!
 u zemlji ovu napaćenu,
 krvlju i suzama natopljenu,
 u Jugoslaviju Titovu,
 pozdrave nam носиш i dušu svoju!

Zdravo Majko Izraela!
 Dobro nam došla!
 Ti poleti na svojim krilima,
 da ogledaš se na megdanu junačkom, -
 sa narodom koj' srcu Tvom blizak je,
 po čojstvu jednak je, i slavi isti je!

Majko Izraela!
 Mi rodismo se na tlu Jugoslavije,
 Nama svetoj grudi maternjoj.
 Naša bića izrasla su iz nje,
 Ko' čista kap krvi iz nje uzetoj.
 Roditeljskom ljubavlju ta naša majka,
 Štitila nas,
 u okrilje uzela,
 od uništenja spasila-
 Evo svijete dokaze:
 Iz buntovnih radnika i seljaka,
 izrasla velika država radnih ljudi i težaka,
 Država: od Maribora do Jadrana,
 Celom svetu poznata:
 Titova Jugoslavija!

Majko Izraela!
 Nova Jugoslavija,
 raširenih ruku, otvorenog srca,
 Tvoje heroje dočekuje,
 Mučenike, radnike slavne,
 Da naše bratstvo ostaje za vijeke!

Na zalazu sunčanog neba,
 simboli tog našeg bratstva:
 Plavi – bijeli – crveni i petokraka zvezda,

I modro - bijeli stijeg, -
U zagrljaju za uvijek!

Mostar, augusta 1949.

Lavoslav Brodman

Savezu jevrejskih vjeroispovednih opština
Federativne narodne republike Jugoslavije
Beograd

U sjećanju na susret i bratstvo
naroda Jugoslavija-Izrael, Vama, predsedniku
Jevreja Jugoslavije u amanet dajem
Mostar, augusta 1949.

Lavoslav Brodman

Sekretar opštine